

آغاز فلسفه

(ترجمه بدایة الحکمه)

علامه سید محمد حسین طباطبائی

ترجمه: محمد علی گرامی

به کوشش سید هادی خسروشاهی

بوستان کتاب
۱۳۹۳

فهرست مطالب

مقدمه	۱۳
پیش درآمد	۱۵
پیش گفتار	۱۸
تعریف فلسفه و بیان موضوع و هدف از آن	۱۸

مرحله اول: کلیات مباحث هستی

فصل اول: بدیهی بودن مفهوم هستی	۲۱
فصل دوم: مفهوم هستی مشترک معنوی است	۲۲
فصل سوم: وجود زاید بر ماهیت و عارض بر آن است	۲۴
فصل چهارم: بحث اصالت وجود و اعتباریت ماهیت	۲۴
فصل پنجم: وجود حقیقت واحد مشکک است	۲۸
فصل ششم: عوامل تخصصی وجود	۳۲
فصل هفتم: احکام سلبی وجود	۳۴
فصل هشتم: نفس الامر؟	۳۷
فصل نهم: شینیت و وجود	۳۹
فصل دهم: عدم‌ها نه امتیازی از هم دارند و نه علیتی میانشان حکمفرماست	۴۰

فصل یازدهم: عدم مطلق خبری ندارد ۴۱

فصل دوازدهم: برگشت، معدوم ممنوع است ۴۳

مرحله دوم: تقسیم وجود به خارجی و ذهنی

فصل ۴۷

مطلبی به عنوان تکمیل بحث ۴۹

مرحله سوم: سومین مرحله [وجود لغیره و لنفسه]

فصل اول ۶۱

فصل دوم ۶۲

فصل سوم: وجود لغیره و لنفسه ۶۳

مرحله چهارم: مواد سه گانه وجوب، امکان و امتناع

فصل اول: تعریف و بیان انحصار مواد سه گانه ۶۵

فصل دوم ۶۶

فصل سوم: ماهیت واجب الوجود همان وجود است ۶۷

فصل چهارم: واجب الوجود ذاتی همه جهاتش واجب است ۶۸

فصل پنجم: هر چیز تا واجب نشود موجود نمی شود «عقیده اولویت باطل است» ۶۹

پایان این بحث ۷۰

فصل ششم: معانی امکان ۷۰

فصل هفتم: امکان ذاتی یک اعتبار عقلی و لازمه ماهیت است ۷۴

فصل هشتم: احتیاج ممکن به علت و ملاک احتیاج مزبور ۷۴

فصل نهم: هر ممکن در بقاء خویش هم محتاج علت است ۷۷

پایان این بحث ۷۸

مرحله پنجم: ماهیت و احکام آن

فصل اول	۸۱
فصل دوم: اعتبارات مختلف ماهیت	۸۲
فصل سوم: معنای ذاتی و عرضی	۸۴
فصل چهارم: جنس و فصل و نوع و ...	۸۵
فصل پنجم: برخی از احکام فصل	۸۸
فصل ششم: نوع و احکامش	۹۰
فصل هفتم: کلی و جزئی و طور و جودیشان	۹۲
فصل هشتم: امتیاز و تشخیص ماهیات	۹۲

مرحله ششم: مقولات عشر (اجناس عالیّه)

فصل اول	۹۷
فصل دوم: جوهر	۹۹
فصل سوم: جسم	۹۹
فصل چهارم: اثبات ماده نخستین و صورت جسمی	۱۰۳
تکمیل بحث	۱۰۳
فصل پنجم: اثبات صور ماهوی اشیاء	۱۰۴
تکمیل	۱۰۴
فصل ششم: تلازم ماده و صورت	۱۰۵
فصل هفتم: هر یک از ماده و صورت محتاج یکدیگرند	۱۰۵
فصل هشتم: اثبات نفس و عقل	۱۰۷
نکته پایانی	۱۰۹

فصل نهم: مقوله کم و خواص و تقسیمات آن	۱۰۹
تتمیم	۱۱۱
فصل دهم: کیف	۱۱۱
فصل یازدهم: مقولات انتسابی	۱۱۲

مرحله هفتم: علت و معلول

فصل اول: اثبات علیّت و معلولیت در جهان هستی	۱۱۵
فصل دوم: تقسیمات علت	۱۱۶
فصل سوم: تلازم ضرورت علت و معلول	۱۱۷
دلیل دیگر	۱۱۹
فصل چهارم: قانون الواحد	۱۱۹
فصل پنجم: بطلان دور و تسلسل علل	۱۲۰
فصل ششم: علت فاعلی	۱۲۲
فصل هفتم: علت غایی	۱۲۵
فصل هشتم: غایت در موارد گراف و بازی و باطل و حرکت های طبیعی و...	۱۲۶
فصل نهم: نفی اتفاق و تصادف	۱۲۸
فصل دهم: علت صوری و مادی	۱۳۱
فصل یازدهم: علت جسمانی	۱۳۲

مرحله هشتم: تقسیم موجود به واحد و کثیر

فصل اول: معنای واحد و کثیر	۱۳۳
تذکر	۱۳۴
فصل دوم: اقسام واحد	۱۳۵
فصل سوم: هو هویت	۱۳۷

۱۳۸	فصل چهارم: اقسام حمل شایع ..
۱۴۰	فصل پنجم: غیریت و تقابل ..
۱۴۱	فصل ششم: تقابل تضایف ..
۱۴۲	فصل هفتم: تقابل تضاد ..
۱۴۳	فصل هشتم: تقابل عدم و ملکه ..
۱۴۴	فصل نهم: تقابل تناقض ..
۱۴۶	فصل دهم: تقابل وحدت و کثرت چگونه است؟ ..
۱۴۷	تتمیم ..

مرحله نهم: سبق و لحوق و قدم و حدوث

۱۴۹	فصل اول: معنای معیت و سبق و لحوق و اقسام آنها ..
۱۵۱	فصل دوم: ملاک تقدم و سابقیت ..
۱۵۲	فصل سوم: قدم و حدوث ..

مرحله دهم: قوه و فعل

۱۵۵	فصل اول ..
۱۵۷	فصل دوم: تغییرها ..
۱۵۸	فصل سوم: حد حرکت ..
۱۵۹	فصل چهارم: حرکت توسطی و حرکت قطعی ..
۱۶۰	فصل پنجم: مبدأ و نهایت حرکت ..
۱۶۱	فصل ششم: موضوع حرکت ..
۱۶۲	فصل هفتم: فاعل حرکت ..
۱۶۲	فصل هشتم: ارتباط متغیر با ثابت ..
۱۶۳	فصل نهم: مسافت حرکت ..

فصل دهم: مقوله‌هایی که حرکت می‌پذیرند	۱۶۳
فصل یازدهم: دنباله بحث پیش	۱۶۶
فصل دوازدهم: موضوع و فاعل حرکت جوهری	۱۶۹
فصل سیزدهم: زمان	۱۷۱
فصل چهاردهم: تندی و کندی	۱۷۲
فصل پانزدهم: سکون	۱۷۴
فصل شانزدهم: تقسیمات حرکت	۱۷۴
پایان بحث قوه و فعل	۱۷۵

مرحله یازدهم: علم و عالم و معلوم

فصل اول: تعریف علم و نخستین تقسیماتش	۱۷۹
فصل دوم: تقسیم علم حصولی به کلی و جزئی	۱۸۲
تجرد علم	۱۸۳
فصل سوم: تقسیمی دیگر: کلی و جزئی	۱۸۵
فصل چهارم: انواع تعقل	۱۸۶
فصل پنجم: مراتب عقل	۱۸۶
فصل ششم: ایجاد کننده صور علمی در ذهن	۱۸۷
فصل هفتم: تقسیم علم حصولی به تصور و تصدیق	۱۸۸
فصل هشتم: تقسیم علم حصولی به بدیهی و نظری	۱۹۱
مطلبی به عنوان دنباله بحث	۱۹۲
فصل نهم: تقسیم علم حصولی به اعتباری و حقیقی	۱۹۴
فصل دهم: احکام متفرقه	۱۹۵
فصل یازدهم: هر مجردی عالم است	۱۹۷
فصل دوازدهم: علم حضوری اختصاص به علم به خود ندارد	۱۹۸

مرحله دوازدهم: مباحث مربوط به واجب الوجود

۱۹۹	فصل اول: اثبات ذات واجب الوجود
۲۰۰	دلیل دیگر
۲۰۰	فصل دوم: اثبات یگانگی خداوند
۲۰۰	دلیل دیگر
۲۰۱	تتمیم بحث
۲۰۲	فصل سوم: واجب الوجود مبدأ هر وجود و هر کمالی است
۲۰۲	دلیل دیگر
۲۰۳	تتمیم
۲۰۴	فصل چهارم: صفات واجب الوجود و معنای اتصاف خداوند به آنها
۲۰۷	فصل پنجم: علم خداوند
۲۰۸	تتمیم
۲۰۸	اشاره و توجه
۲۱۱	فصل ششم: قدرت واجب
۲۱۴	فصل هفتم: حیات خداوند
۲۱۴	فصل هشتم: اراده و کلام خداوند
۲۱۵	فصل نهم: فعل خداوند و تقسیمات آن
۲۱۷	فصل دهم: عقل مجرد و کیفیت پیدایش کثرت در آن
۲۱۸	فصل یازدهم: عقول طولی و اولین صادر
۲۱۹	فصل دوازدهم: عقول عرضی
۲۲۲	فصل سیزدهم: عالم مثال یا برزخ
۲۲۲	فصل چهاردهم: جهان ماده
۲۲۵	فرهنگ مصطلحات

مقدمه

عقل جست و جوگر بشر می خواهد درباره اصل هستی و قواعد حاکم بر نظام هستی چیزهایی بداند. تنها علمی که به طور آزاد از این مباحث سخن می گوید علم فلسفه است، گفت و گو به طور آزاد، زیرا علم کلام هم از مبدأ و معاد هستی امکانی و خالق آن بحث می کند لیکن هدف علم کلام، حفظ ظواهر شریعت است و بدین جهت به ادله اقناعی هم قناعت می کند. البته در متون مذهبی - قرآن و روایات - مطالب بسیار ارزنده ای درباره اساس هستی و بسیاری خصوصیات آن وارد شده است. لیکن همان طور که مباحث فقهی در آن متون باید در علمی چون فقه بررسی شود، مباحث هستی شناسی آن متون نیز باید در علمی و با متد علمی مورد توجه قرار گیرد، و این علم همان فلسفه است، و بدین جهت چه بهتر که همان طور که عقاید حکمای یونان و ایران و مصر و غیر ذلک در کتاب های فلسفی آمده است، مطالب قرآن و روایات هم در کتابهای فلسفی ذکر شود. مرحوم صدرالمآلهین در برخی کتابهایش چون مفاتیح الغیب این هدف را داشته است، لیکن باید تکمیل شود.

به هر حال این جانب هم برای این که در این راستا نیز خدمتی کرده باشم، سابقاً مقدماتی مربوط به فلسفه را در چندین دفتر به نام فلسفه که در چاپ های اخیر یک جا منتشر شده است ذکر کردم، تعریف و بیان جهت نیاز به فلسفه، علم و شناخت، دیالکتیک شناخت و ادراکات حقیقی و اعتباری، چنان که چند جمله درباره علم

منطق که مقدمه فلسفه است نگاشتیم و در حدود سی سال پیش هم به ترجمه کتاب بدایة الحکمه مرحوم استاد علامه اقدام کردم که با وجود چاپ بسیار بد و اغلاطی که داشت مورد توجه زیاد دانشجویان دانشگاه‌ها واقع شد و بارها تجدید چاپ شد. تا آن‌جا که برخی دانشگاه‌ها خودشان آن را تکثیر و توزیع کردند.

اینک که برای چندمین بار صحبت چاپ این کتاب شد، توانستم در میان کارهای مختلف، ساعاتی هم برای تجدید نظر در آن منظور کنم که چقدر خوب و لازم بود. به هر حال امید است برای مشتاقان تحقیق در نظام هستی مفید باشد.

قم - محمد علی گرامی